

Anna M. Iglińska

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu
ai1@ksiaznica.torun.pl

Działalność Filii nr 12 Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu w aspekcie idei zrównoważonego rozwoju

Streszczenie: Biblioteki publiczne są miejscem, gdzie realizowane są postulaty idei zrównoważonego rozwoju – sam fakt nieodpłatnego wypożyczania zasobów wszystkim, którzy są zapisani, jest wypełnieniem jednego z założeń – ponownego użycia (*reuse*) wytworzonych dóbr. Biblioteki działają również na rzecz społeczności lokalnej, wychodząc naprzeciw jej potrzebom: zakładane są Dyskusyjne Kluby Książki, kółka zainteresowań, organizowane są spotkania z ciekawymi ludźmi itp. W bibliotekach publicznych prowadzona jest nieodpłatnie edukacja w oparciu o zasoby księgozbioru. Dotyczy ona m.in. zagadnień związanych z segregacją i gospodarką odpadami, różnorodnością biologiczną czy ochroną gatunkową. Wszystkie te działania mają znaczenie dla społecznej promocji idei zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: biblioteki, reuse, ponowne użycie, funkcja społeczna, edukacja, recykling, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, Filia nr 12 WBP – Książnica Kopernikańska w Toruniu, Agenda 2030, cele zrównoważonego rozwoju

Wprowadzenie

Zgodnie z definicją *Encyklopedii PWN* rozwój zrównoważony (ang. *sustainable development*), inaczej rozwój trwały, jest terminem oznaczającym rozwój społeczno-ekonomiczny współczesnych społeczeństw, polegający na zaspokajaniu ich potrzeb w taki sposób, aby nie zmniejszać możliwości zaspokajania potrzeb przyszłym pokoleniom¹. Zwykle pojęcie to pojawia się w kontekście szeroko rozumianej ochrony przyrody, należy jednak pamiętać, że tezy zrównoważonego rozwoju dotyczą również zagadnień społecznych i ekonomicznych². W trakcie prowadzonych badań i obserwacji niezbędnych do przygotowania dokumentów, takich jak: [Deklaracja z Rio](#) i [Agenda 21](#), zwrócono uwagę na to, że nieograniczony rozwój ekonomiczny (taki, jak był założony dotychczas) jest niemożliwy ze względu na ograniczone zasoby naturalne. Ponadto ze względu na zjawisko globalizacji następuje kumulacja dochodów w wąskiej grupie mieszkańców kosztem poszerzającej się grupy o niskich dochodach, żyjących na granicy ubóstwa³.

¹ Rozwój zrównoważony. W: *Encyklopedia PWN* [online]. WN PWN SA 1997-2021. [Dostęp 12.08.2021]. Dostępny w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rozwój-zrownowazony;3969442.html>.

² ZAKRZEWSKA, B. Zrównoważony rozwój a jakość życia. *Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe* 2019, nr 4, s. 38-41. ISSN 1509-5878.

³ TRZEPACZ, P. (red.). *Zrównoważony rozwój – wyzwanie globalne*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, 2012. ISBN 978-83-88424-83-0.

Ważnym elementem działań na rzecz zrównoważonego rozwoju jest możliwość jak najszerzej dystrybucji wytworzonych dóbr przy ograniczeniu ilości zużytych materiałów ([Krajowy program zapobiegania powstawaniu odpadów](#)). Działalność bibliotek publicznych wpisuje się w ten trend, ponieważ książki, czasopisma oraz inne materiały w nich gromadzone, są dostępne nieodpłatnie dla wszystkich, którzy zapiszą się do biblioteki. Poszczególne pozycje mogą być wypożyczone przez kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt osób, czyli spełniony jest jeden z elementów dotyczących racjonalnego gospodarowania dobrami – książki lub inne materiały są wielokrotnie ponownie używane. Umożliwia to oszczędzanie materiałów i energii niezbędnych do wyprodukowania wyżej wymienionych dóbr, co wpływa pozytywnie na stan środowiska⁴.

Biblioteka jako miejsce aktywności lokalnej społeczności

Współczesne biblioteki publiczne od dawna przestały być już tylko miejscem, gdzie się wypożycza książki, czasopisma czy inne materiały. Wychodzą one naprzeciw potrzebom i wyzwaniom współczesnego świata, dlatego mają w swojej ofercie różnorodne działania na rzecz społeczności lokalnej.

Najpopularniejszą formą aktywności społecznej, realizowanej przez biblioteki publiczne, są Dyskusyjne Kluby Książki (DKK – inicjatywa Instytutu Książki). Spotkania gromadzą osoby w różnym wieku, o różnych poglądach i zawodach. Wspólny mianownik dla nich stanowi miłość do dobrej literatury. Spotkania są darmowe i mają charakter otwarty. Jedynym wymogiem jest przeczytanie pozycji literaturowej zaplanowanej na dany miesiąc, przy czym w bibliotece dostępne są egzemplarze zarezerwowane specjalnie dla członków DKK. Spotkania odbywają się w swobodnej atmosferze, a dyskusje toczą się nie zawsze ściśle wokół książki. Osoby biorące udział w spotkaniach DKK tworzą swoistą wspólnotę, w której mogą nawiązywać się bliższe znajomości, a nawet przyjaźnie. Dla niektórych uczestników może być to sposób na przełamanie samotności czy odskocznia od trudów dnia codziennego. Tak więc DKK nie tylko mają na celu promocję czytelnictwa, lecz również są jednym ze sposobów efektywnego spędzania wolnego czasu. Jest to ważne działanie na rzecz integracji lokalnej społeczności i wpisuje się w założenia idei zrównoważonego rozwoju.

W Filii nr 12 Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej spotkania Dyskusyjnego Klubu Książki odbywają się od roku 2007. Uczestniczy w nich średnio od 10 do 12 osób. Warto podkreślić, że część osób należy do klubu od początku aż do dnia dzisiejszego, co świadczy o znaczeniu tego typu spotkań dla społeczności lokalnej.

Przy bibliotekach często z inicjatywy pracowników lub niekiedy spontanicznie powstają różnego typu kółka zainteresowań. Zwykle tego typu oferta wynika ze zgłaszanych przez czytelników potrzeb lub propozycji. Spotkania takie są możliwe dzięki otwartości i elastyczności bi-

⁴ SZTANGER, I. Systemowa multiwartość odpadów komunalnych – podmioty i sposoby tworzenia, wielowymiarowy charakter efektów. W: Grzegorzyczyk, S., Urbanek, G. (red.). *Zarządzanie strategiczne w dobie cyfrowej gospodarki sieciowej*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2020. ISBN 978-83-8220-335-6.

bliotekarzy oraz osób bezpośrednio zaangażowanych, niezwiązanych zawodowo z biblioteką. Mogą to być kółka fotograficzne, rękodzielnicze czy artystyczne.

Przy Filii nr 12 od marca 2017 r. działa [Klub Kreatywnych „Katarzynki”](#). Jest to nieformalna grupa zajmująca się różnego typu rękodziełem. Zajęcia mają charakter otwarty i są skierowane do wszystkich zainteresowanych osób, bez ograniczeń wiekowych. Sporą grupę uczestników stanowią rodziny (np. rodzice z dziećmi lub babcie i dziadkowie z wnukami). Tematyka i proponowane prace na poszczególnych spotkaniach są tak przygotowane, aby mogły je wykonać zarówno dzieci przedszkolne, jak i osoby dorosłe (często są przygotowywane dwie prace tą samą techniką o zróżnicowanym poziomie trudności). Spotkania często nawiązują tematyką do różnego typu świąt (np.: Boże Narodzenie, Wielkanoc, Dzień Matki, Dzień Dziecka, Dzień Babci i Dziadka), jednak przede wszystkim mają na celu prezentowanie różnego rodzaju technik rękodzielniczych oraz umożliwiają spotkania osób o podobnych zainteresowaniach. Warto tutaj podkreślić, że na zajęciach są wykorzystywane materiały z recyklingu (jak butelki plastikowe, niepotrzebne ubrania, pruta włóczka, makulatura). Działanie takie jest celowe i podyktowane chęcią promowania idei ponownego używania dostępnych materiałów (recykling). Dzięki temu uczestnicy przekonują się, że plastikowej butelce można dać „drugie życie”, robiąc z niej pojemnik na kredki, a z małych skarpetek można zrobić unikalną przytulankę.

Kilka razy w roku Filia nr 12 prowadzi również kiermasze używanych książek, gdzie za symboliczną cenę można kupić interesujące dla klientów pozycje. Poza literaturą piękną często można nabyć różnego typu podręczniki, atlasy i albumy przydatne w nauce oraz rozwijaniu zainteresowań.

Zajęcia biblioteczne jako forma promocji idei zrównoważonego rozwoju

Współczesne biblioteki w sposób aktywny włączają się w proces edukacji dzieci i młodzieży. W ich ofercie znajduje się grupa tematów dotyczących szeroko pojętej ochrony przyrody oraz promujących idee zrównoważonego rozwoju. Dużym wsparciem w tej materii są książki skierowane do różnych grup wiekowych, w których poruszane są takie tematy, jak: segregacja i recykling odpadów, ochrona gatunkowa, ochrona klimatu czy różnorodność biologiczna. Wydawnictwa wychodzą naprzeciw potrzebom bibliotekarzy i oferują niekiedy gotowe propozycje scenariuszy zajęć lub szkolenia podnoszące kwalifikacje.

W ofercie Filii nr 12 są zajęcia skierowane do dzieci przedszkolnych oraz uczniów szkół podstawowych nawiązujące do idei zrównoważonego rozwoju. Przykładowe tematy zrealizowanych lekcji bibliotecznych, to: „Chrońmy naszą planetę, czyli jak dbać o środowisko”, „Woda – czym jest i jak z niej korzystać?”, „Owady – mali współmieszkańcy Ziemi” czy „Wisła – wielka rzeka”.

Równie ciekawy dla dzieci był wakacyjny cykl spotkań o tematyce ekologicznej pt. [„Środy z przyrodą w bibliotece”](#). W ich trakcie poruszane były problemy dotyczące różnorodności biologicznej i ochrony przyrody („Drzewa”, „Lato na łące: rośliny i zwierzęta”, „Dzikie ptaki

w mieście”, „Pszczoty”). W trakcie zajęć czytano lub prezentowano w innej formie utwory literackie nawiązujące do tematu, jak np.: W. Grajkowski, P. Socha *Drzewa*, M. Terlikowska *Przygody kropli wody*, J. Tuwim *Ptasie radio*, P. Socha *Pszczoty*, M. Konopnicka *Co słonko widziało?* W czasie zajęć korzystano również z przewodników do oznaczania roślin i zwierząt W. Dreyer *Łąka. Rośliny i zwierzęta*, K. Hudec *Przewodnik Ptaki*, U.E. Zimmer, A. Handel *Przewodnik do rozpoznawania roślin i zwierząt na wycieczce*, a także aplikacji dostępnych na urządzenia mobilne [Ogród na pTAK!](#), [Atlas roślin offline – rozpoznawanie roślin](#). Pod przewodnictwem osób prowadzących uczestnicy zajęć obserwowali i uczyli się rozpoznawać gatunki roślin oraz zwierząt występujących w bezpośredniej okolicy.

Kolejne zajęcia, w czasie których poruszane były tematy związane z szeroko pojętą ochroną przyrody, to [„Oceaniczne wakacjoszki”](#) – otwarte spotkania dla dzieci w wieku przedszkolnym i młodszych klas szkoły podstawowej. W trakcie zajęć w swobodnej atmosferze poruszane były tematy dotyczące zanieczyszczenia wód, różnorodności biologicznej, znaczenia mórz i oceanów dla człowieka, jak również obecności w kulturze i literaturze motywów morskich (np.: morscy bohaterowie legend i bajek, organizmy morskie jako pokarm dla ludzi, rafa koralowa – wyjątkowy ekosystem). Każde spotkanie dedykowane było innemu zagadnieniu. Tradycyjnie czytane były utwory literatury dziecięcej dostosowane do tematu omawianego danego dnia (W. Witkowski *Dalsze burzliwe dzieje pirata Rabarbara*, J. Tuwim *Wiersze dla dzieci*). Przy realizacji spotkań została wykorzystana dostępna literatura popularnonaukowa (A. Czerwińska-Rydel *Baltek*, A. Wolańska-Płocińska *Śmieciogród*, Nela 2017, *Nela i tajemnice oceanów*, *Oceanologia 2010* Wydawnictwa Debit, *Świat przyrody* Wydawnictwa Muza, E. Beaumont *W królestwie zwierząt. Zwierzęta morskie* oraz materiały multimedialne. Codziennie wykonywano prace plastyczne z różnorodnych materiałów (np.: odpadowy plastik, papier, masa solna, piasek) oraz różnymi technikami (rysunek, malarstwo, rzeźba, instalacja przestrzenna). Dodatkowo zaplanowano zabawy ruchowe wybrane i dostosowane tak, aby nawiązywały do tematyki oceanicznej.

Jedną z form promocji idei zrównoważonego rozwoju mogą być festyny ekologiczne. W Filii nr 12 z okazji Dnia Dziecka w roku 2021 zorganizowano wydarzenie pt. [„Pszczoty mają głos”](#). Odbędzie się ono we współpracy z [Fundacją Leśna Droga](#) oraz pracownikami Wydziału Biologii i Nauk Weterynaryjnych UMK. Dla uczestników festynu przygotowano stoiska, na których specjaliści opowiadali o hodowli i znaczeniu pszczoł. Informacje były przekazywane w sposób dostosowany do wieku uczestników w postaci pogadarek, quizów i pokazów. W czasie festynu założono również, przyjazny owadom zapylającym, ogród wertykalny z materiałów z recyklingu. Do jego stworzenia wykorzystano zużyte butelki plastikowe po napojach oraz drewnianą paletę. Kwiaty do obsadzenia ogrodu otrzymano od toruńskich firm ogrodniczych. Były one sadzone do butelek i na palecie przez uczestników festynu.

Podsumowanie

Biblioteki publiczne jako miejsce, gdzie można bezpłatnie korzystać z zasobów, spełniają założenia też zrównoważonego rozwoju dotyczących jak najszerzego dostępu do dóbr. Fakt, że dana pozycja może być czytana przez kilka, a nawet kilkadziesiąt osób, spełnia kolejne zale-

cenie dotyczące ograniczenia ilości zużytych materiałów i energii. Biblioteki są również miejscem spotkań dla lokalnej społeczności, gdzie jej członkowie mogą rozwijać swoje zainteresowania oraz nawiązywać znajomości. Ma to szczególne znaczenie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu samotności, przewlekłych chorób czy braku pracy. W bibliotekach realizowane są zajęcia dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych w oparciu o dostępne pozycje literaturowe, które nawiązują do idei zrównoważonego rozwoju zarówno na płaszczyźnie ochrony przyrody, jak i zagadnień społecznych.

Bibliografia:

1. Rozwój zrównoważony. W: *Encyklopedia PWN* [online]. WN PWN SA 1997-2021. [Dostęp 12.08.2021]. Dostępny w: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rozwoj-zrownowazony;3969442.html>.
2. SZTANGER, I. Systemowa multiwartość odpadów komunalnych – podmioty i sposoby tworzenia, wielowymiarowy charakter efektów. W: Grzegorzczak, S., Urbanek, G. (red.). *Zarządzanie strategiczne w dobie cyfrowej gospodarki sieciowej*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2020. ISBN 978-83-8220-335-6.
3. TRZEPACZ, P. (red.). *Zrównoważony rozwój – wyzwanie globalne*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, 2012. ISBN 978-83-88424-83-0.
4. ZAKRZEWSKA, B. Zrównoważony rozwój a jakość życia. *Autobusy: technika, eksploatacja, systemy transportowe* 2019, nr 4, s. 38-41. ISSN 1509-5878.